

S E S J E i K O N F E R E N C J E

OGÓLNOPOLSKA ARCHEOLOGICZNA KONFERENCJA SPRAWOZDAWCZA W KRAKOWIE

Organizowana przez Komisję Archeologiczną Komitetu Przygotowawczego Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Uniwersyteckie Katedry Archeologii — Ogólnopolska Konferencja Sprawozdawcza odbyła się w dniach 7—9 grudnia 1959 r. W trzydniowych obradach uczestniczyli przedstawiciele archeologicznych ośrodków naukowych z całej Polski oraz przedstawiciele innych zainteresowanych dyscyplin. Dwa pierwsze dni Konferencji były poświęcone zagadnieniom wczesnośredniowiecznej Małopolski. W trzecim dniu referowano wyniki tegorocznych prac badawczych nad wczesnym średniowieczem oraz okresami starszymi w innych częściach Polski. Podczas Konferencji wygłoszono trzy referaty problemowe dotyczące wczesnośredniowiecznej Małopolski oraz wygłoszono lub przedstawiono do dyskusji w formie powielanych materiałów 145 referatów sprawozdawczych. Dotyczyły one wyników badań nad wybranym zagadnieniem, większym terenem lub ra jednym stanowisku archeologicznym w 1959 r.

Obrady otworzył prof. dr Witold Hensel, Dyrektor Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN i członek prezydium Komitetu Przyg. Obchod. Tysiąclecia Państwa Polskiego, witając jej uczestników w imieniu organizatorów Konferencji. W przemówieniu swym podkreślił intencje przyświecające organizatorom sesji. Konferencja krakowska — mówił on — rozpoczyna nowy, udoskonalony typ sesji sprawozdawczych, w których biorą udział wszystkie pionierzy działalności archeologicznej w Polsce. Obok syntetycznie pomyślanych sprawozdań z badań terenowych będzie się na nich referować i dyskutować te zagadnienia, które w danym roku wybijają się na szczególne miejsce. Osiągnięcia ostatnich lat, a zwłaszcza roku 1959 w zakresie badań nad wczesnośredniowieczną Małopolską, nakazały konfrontację dotychczasowej wiedzy z najnowszymi rezultatami badań. Czynimy to naturalną koleją losu na sesji odbywającej się w Krakowie, stołecznym grodzie Małopolski, w ośrodku, który również w dalekiej przeszłości odgrywał dominującą rolę w dziejach tego regionu. W ten sposób realizujemy ponieważ jeden z postulatów zgłoszonych przez uczonych środowiska krakowskiego na Pierwszej Sesji Archeologicznej Instytutu Historii Kultury Materialnej w Warszawie w roku 1955. Jestem przekonany — mówił dalej — że z konferencji obecnej wyniesiemy nie tylko bogatszy obraz przeszłości Małopolski oraz innych regionów naszego kraju, wkraczającego w okres obchodów tysiąclecia państwa polskiego, lecz zyskamy również lepszą podstawę do planowania badań na przyszłość. W zakończeniu swego przemówienia mówca przypomniał, że konferencja zbiega się z obchodami 15-lecia Polski Ludowej, co daje szczególną okazję do zanalizowania (również w poszczególnych środowiskach) wybitnych osiągnięć naszej archeologii w skali niekie-

dy światowej w minionym okresie. Pewnym wskaźnikiem tego dorobku jest przygotowana przez IHKM PAN i rozdana uczestnikom konferencji L. Łuki *Bibliografia polskiej archeologii pradziejowej*. Mówca apeluje, by już teraz pomyśleć i przygotowywać się do należytego uczczenia 20-lecia Polski Ludowej (1964). Wskazał dalej, że w roku bieżącym mija dziesiąta rocznica powstania Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, które w latach 1949—1953 miało ogromny wpływ na rozwój badań archeologicznych w Polsce. Mija również — kontynuował prof. Hensel — 25 rocznica rozpoczęcia prac wykopaliskowych w Biskupinie, największego obiektu badawczego lat międzywojennych w Polsce. Upłynęła dalej setna rocznica urodzin wielce zasłużonego dla polskiej archeologii prof. U. J., dr. Włodzimierza Demetrykiewicza. Środowisko krakowskie obchodzi wreszcie jubileusz 25-lecia pracy naukowej prof. dr. Stefana Noska, drugiego kolejnego następcy prof. Demetrykiewicza na stanowisku dyrektora Muzeum Archeologicznego w Krakowie oraz kierownika krakowskiego Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN i przewodniczącego Komisji Archeologicznej Oddziału PAN w Krakowie.

W pierwszym dniu obrad referaty wygłosili kolejno: doc. dr Andrzej Żaki, prof. dr Jan Dąbrowski i prof. dr Tadeusz Lewicki.

Doc. dr A. Żaki w referacie *Małopolska wczesnośredniowieczna (uwagi i przy czynki archeologiczne)* przedstawił do dyskusji próbę rekonstrukcji obrazu dziejów Małopolski wczesnośredniowiecznej, opierając się na źródłach archeologicznych. Po omówieniu terytorium Małopolski w granicach z X w. i przedstawieniu roboczej próby chronologizacji tego terenu (faza I 476—800, II 800—950, III 950—1100, IV 1100—1241) autor referatu omówił historię badań archeologicznych nad wczesnym średniowieczem Małopolski stwierdzając, że w ostatnich latach rozwijają się one szczególnie pomyślnie. Jednakże mimo rozszerzenia się bazy źródłowej obserwuje się jeszcze duże braki w zakresie źródeł dla I i II fazy wczesnego średniowiecza oraz w dziedzinie chronologii niektórych zabytków, specjalnie zaś ceramiki. Autor stwierdził też, że Małopolskę w początkach wczesnego średniowiecza charakteryzuje duża jednolitość w zakresie kultury, obraz ten jednak zmienia się w okresie późniejszym, co może pozwolić na wydzielenie kilku grup kulturowych. Mimo tej skomplikowanej sytuacji, pogłębionej jeszcze niejasnością problemów ekonomiczno-społecznych, etnicznych oraz politycznych (zagadnienia związków Małopolski z Czechami i Morawami), rozwój osadnictwa odznacza się dużą dynamiką. Ilość grodów począwszy od końca I fazy oraz początki miast takich, jak Kraków, Sandomierz, Wiślica, Przemyśl w II i III fazie (ok. w X), gęstość i znaczenie dróg handlowych oraz rozwój rzemiosł pozwalają sądzić, że wczesnośredniowieczna Małopolska wykazuje nie mniejsze zaawansowanie w rozwoju niż inne ziemie Polski (Wielkopolska, Śląsk).

Prof. dr J. Dąbrowski w referacie *Małopolska wczesnośredniowieczna (problemy i potrzeby badań z historycznego punktu widzenia)* stwierdził, że jedną z naczelnych potrzeb metodycznych w zakresie badań nad wczesnym średniowieczem jest współpraca archeologów i historyków. Autor postuluje większe uwzględnianie potrzeb historyków, między innymi w dziedzinie chronologii. W związku z tym należałoby dokonać pewnych zmian w chronologii proponowanej przez poprzedniego referenta. Autor referatu proponuje też przedsięwzięcie wspólnych prac nad mapą grodów oraz mapą osadnictwa Małopolski wczesnośredniowiecznej, przynajmniej dla wieków X—XIII, na podstawie danych ze źródeł pisanych (retrospektywnie, począwszy od *Liber beneficiorum* Długosza) i archeologicznych. Badania te przy wykorzystaniu danych onomastycznych i antropologicznych mogłyby i mogą rzucić światło na pierwotny zasięg Wiślan. Autor podkreśla też znaczenie obrządku pogrzebowego

dla oświetlenia początków chrześcijaństwa i w związku z tym potrzebę badań cmentarzysk. W dalszej części referatu polemizuje z poglądami niektórych badaczy negujących przydatność wyników badań archeologicznych dla historyka, jeśli chodzi o możliwość uchwycenia śladów podboju Małopolski przez państwo wielkomorawskie. W dłuższym wywodzie historycznym, opartym na krytyce przekazów źródłowych oraz na wynikach badań archeologii i językoznawstwa, daje wyraz pogładowi o samodzielnym, niezależnym od Moraw rozwoju Małopolski. W zakończeniu autor referatu silnie podkreślił potrzebę rozwinięcia badań archeologicznych, specjalnie grodzisk Małopolski, celem odtworzenia zasięgu plemiennego Wiślan i ich stosunku do Łędzian, rozwoju i charakteru osadnictwa Małopolski oraz Przemyśla i Grodów Czerwieńskich, a także stosunku Małopolski do Moraw i Czech.

W trzecim z kolei referacie prof. dr. T. Lewickiego *Nowa wersja relacji Al-Bakriego o Polsce i Czechach* omówione zostały najnowsze badania autora referatu nad dziełem geograficznym Abū 'Ubajd 'Abd Allāh b. Muhammad al-Bakriego *Księga dróg i królestw*, napisanym w roku 1068 n. e., a zawierającym relację Ibrāhima ibn Ja'qūba z r. 965—966 n. e. o Słowianach zachodnich. Autor referatu stwierdził, że na podstawie wyników ostatnich badań można sądzić, iż obok znanych dotąd rękopisów istniał inny jeszcze typ tego dzieła, wykorzystany przez al-Himjarięgo w *Księdze wonności*, a znanego dotąd z czterech rękopisów. W 1958 r. znalazła się w posiadaniu Seminarium Orientalistycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego nowa, pełniejsza wersja tego dzieła, odkryta w Medynie. W skład jego wchodzi m. in. rozdział z al-Bakriego *Wzmianka o Słowianach*, oparty na relacji Ibrāhima ibn Ja'qūba. Zawiera on szereg nie znanych dotąd relacji o Pradze i stosunkach handlowych, a także nową wersję wzmianki o ludzie, który osiadł na południe od Rusi (najpewniej o Węgrach), co musiało zostać wzięte z innego jakiegoś źródła powstałego po roku 981.

W łącznej dyskusji nad przedstawionymi referatami zabrali głos m. in.: prof. dr H. Lowmiański, omawiając problem ciągłości osadnictwa na ziemiach Polski od okresu rzymskiego, zagadnienie gęstości zaludnienia oraz zagadnienie możliwości wykrystalizowania się niezależnego organizmu państwowego w Małopolsce. Prof. dr K. Buczek postulował mniej ściśle oznaczanie granic wczesnośredniowiecznej Małopolski oraz zapytywał, czy brak śladów pobytu ludności z Czech i Moraw stanowić może dowód na władzę Polan w Małopolsce w X w. Przypomniał też pogląd, że relacja Ibrāhima o Słowianach pochodzić może od członka drużyny wojskowej. Prof. dr K. Maleczyński i prof. dr R. Jamka wyrazili zastrzeżenia z punktu widzenia historycznego odnośnie do proponowanej chronologii. Szereg dyskutantów, m. in. doc. dr G. Leńczyk, doc. dr A. Nadolski i mgr H. Zoll-Adamikowa, wysunęło postulaty kierunków i dalszej intensyfikacji badań nad wczesnośredniowieczną Małopolską.

Drugi dzień obrad konferencji zajęły referaty sprawozdawcze z badań najważniejszych stanowisk wczesnośredniowiecznych w Małopolsce. Doc. dr Z. Wartołowska zreferowała wyniki badań w Wiślicy w 1958 i 1959 roku; referat uzupełnił swymi uwagami mgr inż. A. Tomaszewski. Mgr H. Zoll-Adamikowa omówiła wyniki badań nad przedlokacyjnym Krakowem, prof. dr R. Jamka przedstawił wyniki badań osady wczesnośredniowiecznej „Okół” i badania Zakładu Archeologii U. J. w Krakowie, mgr L. Gajewski wyniki badań grodziska „Zamczysko” w Stradowie, doc. dr A. Gardawski wyniki prac wykopaliskowych na grodzisku w Chodliku, pow. Zamość. Mgr W. Szymański omówił ostatnie badania grodziska w Szeligach, pow. Płock, doc. dr A. Żaki zreferował badania w Przemyślu, dr J. Gąssowski wygłosił sprawozdanie z badań na Łysej Górze w Górach Świętckrzyskich oraz w Sandomierzu. Doc. dr M. Radwan omówił najnowsze badania nad hutnictwem żelaznym

w Górach Świętokrzyskich, a mgr K. Kierzkowski zreferował wyniki badań grodziska „Piotrówka“ w Radomiu. Na zakończenie drugiego dnia obrad głos zabrał prof. dr W. Kóčka przedstawiając sprawozdanie z badań na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu. Dyskusję nad referatami prowadzono zarówno po każdym referacie, jak i na zakończenie, omawiając łącznie wyniki i problematykę tegorocznych badań, postulując dalsze ich kierunki i formy. W końcowej dyskusji udział wzięli zarówno historycy (mgr M. Dembińska, dr T. Lalik, dr S. Trawkowski), jak i archeolodzy (prof. dr J. Kostrzewski, prof. dr K. Jażdżewski, mgr S. Tabaczyński, prof. dr Z. Rajewski, mgr A. Zbierski, doc. dr A. Żaki, mgr K. Godłowski, mgr Z. Trudzik, doc. dr A. Gardawski, mgr J. Machnik, prof. dr W. Hołubowicz).

W trzecim dniu konferencji przedstawiciele poszczególnych ośrodków archeologicznych referowali wyniki najważniejszych prac archeologicznych, przedsięwziętych w 1959 r. Mgr B. Gediga omówił badania ośrodka wrocławskiego, doc. dr B. Kostrzewski, prof. dr W. Kóčka i mgr Z. Hilczerówna badania ośrodka poznańskiego, dr L. Leciejewicz i mgr J. Żak badania na Pomorzu Zachodnim, doc. dr K. Żurowski badania ośrodka toruńskiego, prof. dr Z. Rajewski badania ośrodka warszawskiego oraz wyniki tegorocznych badań na Grunwaldzie. Pod koniec trzeciego dnia prof. dr Z. Rajewski dokonał podsumowania wyników obrad, po czym zamknął konferencję.

W czasie trwania konferencji uczestnicy jej wzięli udział w otwarciu wystawy „Kraków przedlokacyjny“ i pokazu „Dorobku piśmienniczego polskiej archeologii w 15-lecie Polski Ludowej“ oraz pokazu najnowszych zabytków z ostatnich badań w Muzeum Archeologicznym w Krakowie.

Jan Gronnicki

DOROCZNA SESJA ZESPOŁU HISTORII POLSKIEJ TECHNIKI HUTNICZEJ I ODLEWNICZEJ ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

W dniu 26 stycznia 1960 r. odbyła się w Krakowie doroczna sesja Zespołu Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej Zakładu Nauki i Techniki PAN, zorganizowana przez Katedrę Historii Techniki i Nauk Technicznych AGH i Muzeum Archeologiczne w Krakowie.

Konferencję otworzył przewodniczący Zespołu, prof. inż. M. Radwan, podkreślając, że prace Zespołu koncentrowały się nad zagadnieniami: 1. starożytnej metalurgii i techniki hutniczej żelaza w Polsce oraz 2. nad zagadnieniami związanymi z hutnictwem średniowiecznym.

Odnośnie do badań nad metalurgią starożytną wygłoszono 6 referatów: 1. Tadeusz Dziekoński, *O imporcie miedzi w czasach neolitu z okolic nadcisańskich na tereny położone na północ od Karpat, w świetle wyników badań spektrograficznych ówczesnych wyrobów i różnych gatunków miedzi rodzimej i rud tlenkowo-węglanowych*. 2. Teresa Różycka, *Z badań nad ośrodkami produkcji żelaza w VIII—II wieku przed n. e. na ziemiach Polski*. 3. K. Bielenin, S. Holewiński, J. Piaskowski, M. Radwan, W. Różański, *Stanowisko 4 w Jeleniowie* (Badania i wnioski). 4. Jerzy Piaskowski, *Technologia wyrobów żelaznych w Górach Świętokrzyskich w I—IV w.n.e.* 5. Wacław Różański, *Zależność struktury metalu od wytopu*. 6. Kazimierz Bielenin, *Ekonomiczno-społeczne aspekty starożytnego hutnictwa świętokrzyskiego*.

Po referatach odbyła się wyczerpująca dyskusja, którą podsumował prof. M. Radwan, przewodniczący zespołu, wyrażając zadowolenie, że badania nad starożytnym hutnictwem świętokrzyskim posunęły się znacznie.

W drugiej części obraz wznowionych po przerwie wygłoszono referaty T. Gilewicz, J. Zimnego, H. Madurowej. Dotyczyły one ogólnej problematyki związanej